
En kursföreståndare vid institutionen för idéhistoria vid Umeå universitet har efterforskat vem som lämnat vissa uppgifter i en kursutvärdering. Fråga om lagligheten respektive lämpligheten av den vidtagna åtgärden

---

Bakgrund

I november 1998 gjordes en utvärdering av en kurs på institutionen för idéhistoria vid Umeå universitet. Vid utvärderingen ombads studenterna bl.a. att gradera lärarnas insatser på en femgradig skala, där betyget 1 stod för "inte alls tillfredsställande" och betyget 5 stod för "mycket tillfredsställande". Vid genomgången av de ingivna svaren kunde konstateras att en av lärarna erhållit betyget 1 med kommentaren "verkar inte kunna något om de områden hon pratat om, onödig lärare". På de blanketter som tillhandahölls för utvärderingen fanns inte något utrymme för angivande av personuppgifter. Sådana uppgifter hade inte heller lämnats av den student som haft anmärkningar på läraren. Däremot fanns på blanketten en begäran om att ange ålder och kön samt tidigare vid universitetet avlagda poäng. Några dagar efter det att kursutvärderingen genomförts kontaktades två studenter av kursföreståndaren och examinatorn AA som ville få reda på vem som hade skrivit de negativa omdömena om läraren.

Anmälan

BB begärde i en anmälan till JO att JO skulle granska om universitetets hantering av kursutvärderingen varit i överensstämmelse med gällande regler. BB ifrågasatte därvid såväl lagligheten som lämpligheten i att universitetet efterforskat vem som lämnat uppgifter i kursutvärderingen, vilken hade genomförts på ett sådant sätt att studenterna med fog ingetts uppfattningen att uppgifterna lämnades anonymt.

Utredning

Anmälan remitterades till rektor för Umeå universitet för utredning och yttrande. Universitetet anförde i ett yttrande, beslutat av tf. rektor CC, följande.

Rektor för Umeå universitet har anmodats att inkomma med utredning och yttrande över vad som framförs i BB:s anmälan till JO. Med bifogande av redogörelse 990125 från universitetslektorn AA (här utelämnad) får universitetsledningen härmed anförda följande.

Allmänt om kursvärderingar vid Umeå universitet

Kursutvärdering för kvalitetsutveckling och verksamhetsuppföljning skall göras av alla kurser vid Umeå universitet enligt ett beslut av universitetsstyrelsen 1991-06-03 (dnr 500-2146-90). Av beslutet framgår bl.a. att ”utvärderingar skall göras av alla fristående kurser, linjekurser och linjeutbildningar inom grundutbildningen vid Umeå universitet från och med läsåret 1991/92”. Vidare sägs att ”kursutvärderingarna skall vara ett av flera underlag vid institutionernas och linjenämndernas planering och utveckling av utbildningar”. (Anm. Terminologin är sedermera ändrad. Enligt 6 kap. 1 § högskoleförordningen (1993:100) skall all grundläggande utbildning bedrivas i form av kurser. Kurser får sammanföras till utbildningsprogram.)

Intentionen är att studenterna skall motiveras och uppmuntras att delta i kursutvärderingsarbetet. Kursgivande institution är ansvarig för att utvärderingar av kurser planeras, genomförs och följs upp i samarbete med studenterna. Resultaten av kursutvärderingarna skall sparas i lämplig form och finnas tillgängliga. Fakultetsnämnderna har det övergripande ansvaret för att lämpliga kursutvärderingsprogram utarbetas och genomförs, var och en inom sitt ansvarsområde. De har också att följa upp och stimulera utvecklingen av dessa kursutvärderingsprogram.

Det finns dock inga generella föreskrifter om hur kursutvärderingarna skall genomföras, och praxis varierar följaktligen mycket mellan olika institutioner och ämnesområden. Den vanligaste formen torde vara enkäter riktade till studenterna efter avslutad kurs eller genomgången program. Det bedrivs också på försök kursutvärdering som gruppintervjuer med studenter.

Det skall framhållas att det pågår ett omfattande, kontinuerligt arbete för att förbättra kvaliteten på undervisningen vid universitetet, och i detta arbete ingår också utveckling av olika former för utvärdering av utbildningen. Så till exempel har den av universitetsstyrelsen tillsatta kommittén för kvalitetsfrågor vid Umeå universitet som en av uppgifterna i sitt handlingsprogram för 1999 satt upp att, i samarbete med studentkårerna och PU-enheten, utarbeta en policyskrift om kurs- och programutvärdering. Skriften skall fungera som underlag för diskussioner om hur systemet med kursutvärderingar kan och bör utvecklas i framtiden.

Anonymt eller inte

Det råder delade meningar bland såväl lärare som studenter om huruvida kursutvärderingar skall göras anonymt eller inte. De som förordar anonymitet hävdar att det är nödvändigt för att studenterna skall våga uttrycka sin ärliga mening och inte hålla inne med eventuellt kritiska synpunkter av rädsla för repressalier från lärarnas sida i form av sämre betyg, etc.

Lärare som anser att värderingarna inte skall vara anonyma menar att dessa däri-genom förlorar i värde. Syftet med en kursutvärdering är att inhämta studenternas erfarenheter och uppfattning av uppläggning och genomförande av en kurs för att med utgångspunkt därifrån eventuellt kunna förändra och förbättra utbildningen under kommande kurser. Tonvikten skall alltså läggas på bedömning av kursen inte av lärarna som personer. Av erfarenhet vet lärarna att studenter lägger sig mera vinn om att formulera och motivera sina synpunkter, om de också förväntas uppge sina namn. – Under skydd av anonymitet händer det ibland att enstaka studenter avger onyanserade, kränkande eller plumpa kommentarer mot lärare i utvärderingsformulären, vilket inte gagnar någon.

Studenter som anser att värderingarna inte skall vara anonyma framhåller bl.a. att de är vuxna personer, som måste våga att öppet stå för sin uppfattning även när den är kritisk. – Det förtjänar att påpekas att studenter inte så sällan frivilligt undertecknar ifyllda enkätformulär med sina namn.

I den praxis som utvecklats vid universitetet är det vanligast att de förtryckta frågeformulären saknar anvisning om underskrift. Detta innebär naturligen att studenterna uppfattar sig som anonyma, om de lämnar in kursvärderingarna utan att underteckna dem, och det respekteras som regel också från institutionernas sida. Men det är inte något i lag reglerat anonymitetsskydd jämförbart med tryckfrihetsförordningens

föreskrifter om s.k. meddelarskydd för den som lämnar uppgifter och underrättelser för offentliggörande i tryckt skrift.

JO-anmälan

Händelseförloppet i det anmälda ärendet framgår av den till anmälan fogade dokumentationen. Såväl de berörda studenterna som AA har ingående redogjort dels för vad de själva sagt och gjort, dels för hur de uppfattat varandras åtgärder och inbördes samtal.

BB:s framställning av problemet (s. 2) måste dock tillrättaläggas i ett avseende. Kursutvärdering innebär inte myndighetsutövning mot någon enskild, dvs. den innefattar inte beslut eller åtgärd, där en sak som angår någon enskild person avgörs ensidigt av universitetet som myndighet. Av den inledande redogörelsen ovan framgår att kursutvärderingar uteslutande är ett led i universitetets kvalitetsarbete. Det behöver således inte utredas ”huruvida myndighetsutövningen varit opartisk och saklig i detta ärende”.

Däremot är det uppenbart att en lärare vid universitetet funnit sig föranlåten att, på grund av särskilda omständigheter, försöka utreda orsaken till att en viss kursutvärdering innefattat anmärkningsvärt negativa omdömen om en ung lärare. De fyra viktiga punkterna i BB:s skrivelse vill universitetsledningen kommentera på följande sätt.

1. Det är säkert riktigt att studenterna av alla de skäl som anges i skrivelsen haft anledning att tro att deras kursutvärderingar var anonyma. Det finns därför fog för att ifrågasätta om man från institutionens sida över huvud taget skall försöka att i efterhand ta reda på vem som skrivit vad. – Förhoppningsvis kommer det arbete som bedrivs av kommittén för kvalitetsfrågor att utmynna i riktlinjer för utformningen av kursutvärderingar. Ett förslag som redan diskuterats är att formulären skall förses med plats för namnunderskrift jämte anmärkning om att det är en frivillig uppgift.

2. AA är en erkänt skicklig och engagerad lärare, som själv till övervägande del fått mycket positiva omdömen i kursutvärderingar av studenter, som deltagit i hennes undervisning. Hon känner också stort ansvar för de doktorander som hon handleder. Som framgår av AA:s egen detaljerade redogörelse kände hon sig vid detta tillfälle särskilt oroad av den negativa kursutvärderingen, inte bara för den kritiserade doktorandens utan även för den kritiserande studentens skull. Hon övervägde olika alternativ för hantering av situationen. Efter samråd med flera av sina kolleger och i tron att hennes egen relation till studenterna på denna kurs var mycket god beslöt AA att under hand försöka utröna vad som föranlett de negativa omdömena om doktoranden genom att prata med de studenter som kunde antagas ha avgivit dem.

I efterhand är det lätt att konstatera att AA missbedömt situationen. Hon uppger själv i sin redogörelse att hon inser att hon handlat olämpligt. Universitetsledningen vill inte heller försvara hennes handlingssätt men anser att de motiv hon anfört för att förklara sitt agerande utgör förmildrande omständigheter.

3. Det förefaller av dokumentationen som om AA:s försök att förklara sig inför studenterna för att lugna dem snarast haft motsatt effekt, dvs. de har känt sig ännu mera oroliga. Detta tycks de dock inte på ett tillräckligt tydligt sätt ha visat vid hennes direkta kontakter med dem, och AA har felaktigt fått intrycket att saken var utagerad. De tycks inte heller ha litat på AA:s upprepade försäkringar att det inträffade inte skulle påverka hennes betygssättning av dem. Universitetsledningen finner detta beklagligt men knappast möjligt att påverka.

— — —

Sammanfattningsvis konstaterar universitetsledningen att AA själv medgivit att hon i detta ärende förfarit på ett olämpligt sätt och beklagar att berörda studenter tagit så illa vid sig. Det torde inte föreligga någon risk för att saken skall upprepas. Under hänvisning till det ovan anförda föreslår universitetsledningen därför att BB:s anmälan inte skall föranleda någon JO:s åtgärd.

BB kommenterade remissvaret.

JO hade tillgång till den redogörelse som lämnats av lektor AA som underlag till universitetets remissvar och en kopia av den kursutvärdering som innehöll anmärkningarna mot läraren i fråga.

I beslut den 30 maj 2000 anförde JO André följande.

Bedömning

Jag vill inledningsvis klargöra att uppgifter i s.k. kursutvärderingar inte omfattas av något skydd enligt sekretesslagens (1980:100) bestämmelser. För det fall någon undertecknat en kursutvärdering med sitt namn finns det alltså inte möjlighet att sekretessbelägga vem som har lämnat uppgifterna i fråga. Den som utan angivande av sitt namn lämnar uppgifter i en sådan utvärdering åtnjuter inte heller något lagstadgat skydd beträffande rätten att få vara anonym. Universitetets åtgärd att efterforska vem eller vilka som hade lämnat de aktuella uppgifterna i kursutvärderingen har således inte stått i strid med bestämmelser i lag eller annan förordning.

Som universitetet har anført i sitt remissvar innefattar en kursutvärdering inte någon åtgärd som är att anse som myndighetsutövning mot enskild. En kursutvärdering är uteslutande att anse som ett led i universitetets kvalitetsarbete. Detta innebär att universitetet har frihet att bestämma formerna för hur utvärderingen skall ske. Det står alltså universitetet eller den befattningshavare som ansvarar för utvärderingen fritt att avgöra om den skall ske med eller utan angivande av personuppgifter. Det förtjänar emellertid att påpekas att en student inte mot sin vilja kan tvingas att medverka i kursutvärderingar eller att på en sådan ange sina personuppgifter.

Som universitetet har anført i remissvaret finns det skäl som talar såväl för som emot att kursutvärderingar sker utan angivande av vem som har lämnat uppgifterna i fråga. Det finns inte anledning för mig att anlägga några synpunkter på vad som är mest lämpligt eller ändamålsenligt i det avseendet. Enligt min mening bör det emellertid från början göras klart för studenterna om uppgifterna skall lämnas anonymt eller inte. Om man väljer att låta studenterna lämna uppgifterna anonymt bör det inte komma i fråga att senare efterforska vem som har lämnat en viss uppgift.

Jag kan av det material som jag har haft tillgång till kunnat konstatera att den kursutvärdering som anmälan rör var utformad på ett sådant sätt att studenterna måste ha fått uppfattningen att deras svar var anonyma. Mot bakgrund av vad jag nyss anført anser jag att AA:s åtgärder för att efterforska vem som hade lämnat de negativa uppgifterna var mindre lämpliga. Detta visas också av den reaktion som hennes åtgärder framkallade hos framför allt de berörda studenterna. Jag noterar emellertid att hennes agerande uppenbart inte haft något repressivt syfte och jag kan i och för sig hysa viss förståelse för de skäl som legat bakom efterforskningen.

Universitetet har anført att en policyskrift om kurs- och programutvärdering, i samråd med bl.a. studentkårerna, skall utarbetas av en av universitetsstyrelsen tillsatt kommitté för kvalitetsfrågor. Jag förutsätter att de uttalanden jag nu har gjort beaktas i detta arbete.

Med den kritik som ligger i det anförda avslutas ärendet.